

5. Савченко О.Я. Уроки літературного читання у 3 класі: метод. посіб. / О.Я. Савченко, М.І. Кальчук. — К.: Вид. дім «Освіта», 2016. — 304 с.
6. Савченко О.Я. Уміння вчитися — ключова компетентність молодшого школяра, посібник; Савченко О.Я. — К.: Педагогічна думка, 2014. — 176 с.
7. Савченко О.Я. Мета і результат уроку в контексті компетентнісного уроку. / Олександра Савченко // Початкова школа. — № 3. — 2015. — С. 10-16.
8. Скворцова С., Онопрієнко О. Урок математики в початковій школі: мета, завдання, структура. // Початкова школа. — 2015. — № 1. — С. 4-9.
9. Коваль Л.В. Сучасні навчальні технології в початковій школі: Навч.-методичний посібник. — Донецьк: ТОВ «Юго-Восток», 2006. — 227 с.
10. Осмоловская И.М. Дидактика: учебное пособие. — М.: Изд. центр «Академия», 2006. — 240 с.
11. Логачевська С.П. Дійти до кожного учня. Диференціація у звичайному класі. — К.: Рад. школа, 1998. — 288 с.
12. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5 т. — Т. 2. — К.: Рад. школа, 1976. — С. 462-463.

Savchenko O. A primary school lesson modelling within competence-based approach.

Abstract. Models of educational results of primary school pupils, i.e. personal, curriculum, cross-curriculum, and meta-curriculum are defined. They are successfully achieved on a cross-curriculum base, using systemic, competence and technological approaches. The obligatory conditions of their implementation comprise organisation of subject-to-subject interrelation of pupils, propitious psychological and didactic environment at a lesson, variety of organizational forms of teaching, selection of a technology responding to the aim and the expected results of a lesson. A complex of learning technologies reflecting the demands of primary education modernisation, i.e. organization of learning cooperation, formation of general academic skills, methods of inter-active learning, etc. are described in the article.

Keywords: educational results, goal and result of a lesson, models of learning technologies, invariant and variables components of a model.

УДК 37.013.3

Ільченко В. Р.,
Інститут педагогіки НАПН України

РОЛЬ ІНТЕГРАЦІЇ В РЕФОРМУВАННІ ЗМІСТУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті показана роль інтеграції змісту освіти на основі загальних закономірностей науки як наскрізних принципів досягнення цілісності змісту освіти початкової, основної, старшої школи; фундаменталізації його як умови безпеки нації; розкривається зв'язок процесу інтеграції з формуванням життєствердного національного образу світу молодих поколінь, життєствердної моделі світу вітчизняного суспільства у зв'язку з його сталим розвитком. Аналізується досвід реалізації моделі освіти сталого розвитку «Довкілля», можливості використання його в процесі інтеграції змісту всіх ланок загальної середньої освіти у зв'язку з її реформуванням.

Ключові слова: інтеграція, фундаменталізація змісту освіти початкової, основної, старшої школи; загальні закономірності природи; життєствердний національний образ світу; життєствердна модель світу суспільства.

Вступ. Проблема інтеграції змісту освіти — одна з основних проблем реформування, модернізації вітчизняної освіти [1, с. 8], пов'язана з проблемою безпеки нації. Сутнісна інтеграція є одночасно фундаменталізацією освіти, а згідно меморандуму ЮНЕСКО (1994) фундаменталізація освіти — умова безпеки нації.

Інтеграція — утворення цілого з частин, а ознакою цілого є підлягання всіх його елементів єдиним, спільним для них закономірностям [2, с. 177].

Ще Коменський обґрунтував, що розум дитини можна впорядкувати тільки «зримими законами природи», що «першооснови речей діти мають пізнати в материнській школі» [3, с. 183]. Такими першоосновами є загальні закономірності науки, зміст яких доступний дітям.

Ж. Піаже експериментально довів, що при позбавленні дітей, починаючи з 6–7 річного віку, можливості користуватись змістом найбільш загальних закономірностей науки у них не розвиваються високі рівні інтелекту, затримується розвиток наукового мислення в період інтенсивного формування фундаментальних структур мислення [4, с. 218].

Також П.Ф. Каптерев показав, що з дитячого мислення, яке мало чим відрізняється від мислення тварини (поїсти, поспати, ласки, ігри) можна виростити соціально зрілий розум лише систематизацією знань [5, с. 419], а система — це закономірно пов'язані елементи.

Українські педагоги, що впродовж чверті століття розробляли, експериментально перевіряли і впроваджували цілісний зміст моделі освіти сталого розвитку «Довкілля», теоретично довели об'єктивність означених положень, створили систему навчально-методичного забезпечення моделі цілісної освіти «Довкілля» (дошкілля, 1–11 кл., вища школа) — понад 60 номінацій (підручників, посібників для вчителів і учнів, які не мають аналогів у вітчизняній і світовій педагогічній літературі). Експериментальна їх перевірка показала вплив інтеграції та фундаменталізації змісту освіти на інтелект, здоров'я дітей, мотивацію навчання, зростання соціальної зрілості та ін., що відображено в десятках дисертацій, монографій та сотнях наукових статей з психології, соціології, педагогіки, філософії освіти (www.dovkillya.org.ua). Це чи не єдина модель освіти, яка дає можливість дітям вирощувати свій життєствердний національний образ світу як вихідний пункт і результат всякого пізнавального процесу, взаємодії з дійсністю [6, с. 3–8]. З цієї статтею в Інтернеті пов'язано понад мільйон посилань [7, с. 103].

Наявність у молодих поколінь життєствердного національного образу світу обумовлює життєствердну модель світу суспільства, його сталий розвиток. Протидія сутнісній інтеграції, фундаменталізації змісту освіти на основі найбільш загальних закономірностей науки, впровадженню інтегрованих курсів в 1–11 класах має розцінюватись як протидія психічному, інтелектуальному, соціальному розвитку дітей, зміцненню їхнього здоров'я в період навчання; формуванню життєствердної моделі світу суспільства, сталому розвитку нації.

Метою статті є розкриття можливостей використання напрацювань розробників моделі ОСР «Довкілля» в процесі реформування змісту освіти початкової, основної, старшої школи у зв'язку з розробленням Державного стандарту освіти третього покоління.

Виклад основного матеріалу. Досвід навчання учнів за моделлю освіти «Довкілля», реалізації інтегрованого навчання учнів початкової школи засобами курсу «Я і Україна. Довкілля» (1–4 кл.) дає можливість розповсюдити інтегроване навчання на всі предмети, які вивчаються в початковій школі.

Ще в радянській школі С. Гессен піднімав питання про необхідність об'єднання змісту освіти початкової школи навколо предмету «Родиноведение». Зараз це може бути курс «Я і Україна. Довкілля» або курс «Довкілля».

Довкілля — мала батьківщина дитини, яку вона любить першою і незабутньою любов'ю. Це її етносоціоприродне, культурне, технологізоване, оздоровлювальне середовище життя,

де наявні всі об'єкти пізнання, з якими учень початкової школи зустрічається на уроках шкільних предметів. Центром інтеграції основних понять всіх предметів може бути предмет «Довкілля».

Зміст предмета «Довкілля» об'єднує природознавчу, здоров'язберігаючу, суспільствознавчу складові. Тобто «Довкілля» може об'єднати зміст чинних у сучасній початковій школі предметів «Природознавство», «Основи здоров'я», «Я у світі». Основою інтеграції змісту названих предметів у цілісність мають бути загальні закономірності, доступні розумінню дітей початкової школи. Досвід впровадження курсу «Довкілля» показав, що це можуть бути закономірності збереження, спрямованості процесів до рівноважного стану, періодичності процесів у природі та система уроків серед природи, які проводяться відповідно до звичаєвого кола.

Уроки серед природи з предмета «Довкілля» можуть слугувати основою інтегративних днів, під час яких у доквіллі (в зеленому класі, куточку мислення в природі, на екологічній стежині) проводяться також уроки з інших предметів (математики, читання, співів, фізкультури, іноземної мови, праці). На цих уроках вивчаються безпосередньо в доквіллі виділені основні поняття з означених предметів, встановлюються сутнісні зв'язки між поняттями предмета «Довкілля» та інших предметів, тобто реалізується інтеграція основних понять всіх предметів початкової школи на основі загальних закономірностей природи.

По закінченню інтегративного дня учні в зошитах з друкованою основою моделюють, зображають встановлені зв'язки між вивченим (спостережуваним, досліджуваним) під час інтегративного дня. Вчителі моделі освіти «Довкілля» мають досвід проведення інтегративних днів, деякі питання висвітлені в методичних посібниках, розроблених учителями.

За рік передбачається 30–32 інтегративних дні, під час яких інтегруються знання, вміння, одержані учнями на уроках різних предметів за тиждень. До цих «днів» учні мають готуватися на уроках усіх предметів, систематизуючи знання, вміння на основі загальних закономірностей природи та звичаєвого кола українського народу.

В експериментальних школах для інтегрованого навчання в 1–2 кл. необхідно:

1) Об'єднати на основі загальних закономірностей природи зміст предметів природознавства, основи здоров'я, «Я у світі» в інтегрований курс «Довкілля» (1–4 кл.). Програма його в наявності, в неї необхідно ввести інтегративні дні. Цей курс навіть в назвах відбиває узагальнені наскрізні вміння (згідно третього стандарту): «Запитую доквілля» (1–2 кл.); «Спостерігаю доквілля» (3 кл.); «Досліджую доквілля» (4 кл.).

2) Програма, підручники і зошити для учнів 1–2 кл. наявні; зміст їх потрібно розширити, подавши в них інтегративні дні.

3) В школах має бути кабінет доквілля. Методичні вказівки до його організації розроблені. Обладнання кабінету: комп'ютери, живий куточок, мінімайстерня, мінімузей, мінітеатр, мініобсерваторія.

Отже, для початку роботи з упровадження інтегрованого навчання в 1–2 класах і далі – в 3–4 класах наявні:

1) Програма інтегрованого курсу «Я і Україна. Доквілля» (1 і 2 кл.).

2) Підручники для 1, 2 класів «Я і Україна. Доквілля».

3) Зошит для учнів «Я і Україна. Доквілля» (1 і 2 кл.).

4) Методичні вказівки для вчителів «Я і Україна. Доквілля» (1 і 2 кл.).

5) Методичні вказівки для інтегрованих уроків доквілля та іноземної мови.

6) Методичні вказівки для виготовлення моделей об'єктів «За моделями природи».

У моделі освіти «Довкілля» є багато родичів: STEAM-освіта, МАВАТ (Ізраїль), фінська школа та ін. Модель освіти сталого розвитку «Довкілля» відрізняється від них

технологією формування життєствердного національного образу світу, підготовки дітей до життя в технологізованому суспільстві з життєствердною моделлю світу [7, с. 103–135]. Варіативність моделей інтегрованого навчання в 1–2 кл. доведе, що новий стандарт початкової освіти враховує найкращі світові і національні практики навчання дітей початкової школи.

Для реалізації інтегрованого навчання на основі інтегративних днів у довкіллі необхідно проаналізувати зміст предметів, що вивчаються в 1–2 класах, виділити поняття, які мають значні сутнісні зв'язки з іншими поняттями даного предмета і поняттями суміжних предметів. Розробити зміст інтегративних днів, методичні вказівки проведення їх для вчителя та робочі зошити для учнів. Може бути близько 30 інтегративних днів на рік у кожному з 1 і 2 класів.

Доцільно інтегроване навчання, сутнісну інтеграцію основних понять, об'єднання їх на основі змісту закономірностей, що складають основу сучасного наукового мислення, впроваджувати також в дошкільці та в 1–6 класах, поки формуються фундаментальні структури мислення дітей (6–12 років), закладається основа високих рівнів інтелекту та соціальної зрілості.

Для цього в моделі освіти «Довкілля» наявний фундамент – система курсів, забезпечена підручниками, посібниками для учнів і вчителів: «Дивуюсь довкіллю» – 4,5 років; «Запитую довкілля» – 1, 2 класи; «Спостерігаю довкілля» – 3 клас; «Досліджую довкілля» – 4 кл.; «Пояснюю довкілля» – 5 кл.; «Вивчаю основні системи довкілля» – 6 кл (www.dovkillya.org.ua).

Біля 20 освітніх систем країн ЄС в початковій школі впроваджують курс «Довкілля». В кожній країні він має свої особливості, національне забарвлення. Але тільки в Україні курс дає можливість учневі вирощувати свій національний життєствердний образ світу як умову протидії всім негараздам зовнішнього середовища, в тому числі агресії, деструкції, програмуванню свідомості.

В 7–11 класах учням необхідно надати можливість продовжувати формувати цілісність свідомості, цілісність мислення, цілісність душі. Для цього підручники до кожної освітньої галузі мають формувати цілісність її змісту. Зокрема, до освітньої галузі «Природознавство» в кожному класі учень має отримувати систему знань про природу, можливість формувати свою природничо наукову компетентність як здатність оперувати базовими, найбільш загальними закономірностями природи [8, с. 142].

В старшій школі доцільно планувати базові інтегровані курси, які втілюють цілісність кожної з освітніх галузей. Вони мають бути обов'язковими для всіх профілів, реалізувати зміст Державного стандарту кожної з освітніх галузей, давати можливість кожному учневі засвоїти зміст освіти на рівні Державного стандарту, формувати життєствердний національний образ світу, що забезпечує життєствердну модель світу вітчизняного суспільства як умову його сталого розвитку, довговічності цивілізації.

Молоді люди мають виходити зі школи зі своїм життєствердним національним образом світу, особистісною цілісністю інформації як вихідним результатом всякого пізнання, всякої взаємодії з дійсністю [10, с. 182 та ін.].

Висновок. Поки що дія загальних, єдиних для всього суцього закономірностей, відкритих наукою, в змісті нинішньої освіти 1–11 кл. вилучена. Але є можливість повернути дітям те, що напрацьовано науковцями, вчителями, батьками, учнями під час розроблення, апробації, впровадження моделі освіти сталого розвитку «Довкілля», дати можливість працювати алгоритму встановлення «цілісності знань, цілісності мислення, цілісності душі дитини» [7, с. 147] у всіх освітніх галузях. А профілізація буде ґрунтуватись на базовій, забезпеченій державою освіті. Зміст освіти і технологія його засвоєння учнями в 1–6 класах має ґрунтуватись на змісті загальних закономірностей науки, пізнанні

дитиною свого етносоціоприродного, культурного, технологізованого середовища життя відповідно до звичаєвого кола народу; в основній школі учні оволодівають основними компетентностями, серед яких наявна природничонаукова компетентність як умова розвитку наукового мислення, умова зв'язку людини і суспільства з ноосферою і біосферою (В.І. Вернадський) [12, с. 29].

В старшій школі завершується формування життєствердного національного образу світу.

Список використаних джерел

1. Державна національна програма «Освіта: Україна XXI століття». — К.: Райдуга, 1994. — 62 с.
2. Цофнас А.Ю. Теория систем и теория познания. — Одесса: Астро-Принт. — 1999. — 307 с.
3. Коменский Я.А., Локк Д., Руссо Ж.-Ж., Песталоцци И.Г. Педагогическое наследие: Сборник / Сост. В.М. Кларин, А.Н. Джурицкий. — М.: Педагогика, 1987. — 412 с.
4. Пиаже Жан. Избранные психологические труды. — М.: Международная педагогическая академия, 1994. — 680 с.
5. Каптерев П.Ф. Избр. пед. труды. — М.: Педагогика, 1984. — 704 с.
6. Ильченко В.Р. Модернизация содержания образования как национальная проблема / В.Р. Ильченко, К. Ж. Гуз // Педагогика. — 2011. — № 4. — С. 3–8.
7. Письма из педагогического ликбеа или Грамматика любви. Науково-публіцистичне видання: Укладачі В.Р. Ильченко, В.О. Продаєвич. — Полтава-Одеса, 2017. — 301 с.
8. Локшина О.І. Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу: теорія і практика (друга половина ХХ — початок ХХІ ст.): монографія / О.І. Локшина. — К.: Богданова А.М., 2009. — 404 с.
9. Гадамер Х.-Г. О круге понимания / Гадамер Х.-Г. Актуальность прекрасного: Пер. с нем. — М.: Искусство, 1991. — С. 72–82.
10. Смирнов С.Д. Психология образа: проблема активности психического отражения. — М.: Изд-во Московского университета, 1985. — 213 с.
11. Крымский С.Б., Кузнецов В.И. Мировоззренческие категории в современном естествознании. — М.: Наукова думка, 1983. — 76 с.
12. Вернадский В.И. Размышления натуралиста. Научная мысль как планетное явление. — М.: Наука, 1977. — 176 с.

Pichenko V.R. The role of integration in the reform of secondary education content

Abstract . *The article shows the role of integration of the content of education on the basis of the general laws of science as the cut-off principles of achieving the integrity of the content of education of primary, basic, senior school; Fundamentalisation of it as a condition of the nation's security; The connection of the integration process with the formation of life-affirming national image of the world of young generations, life-affirmation model of the world of domestic society in connection with its steady development is revealed. The experience of implementation of the model of sustainable development education «Environment», the possibility of using it in the process of integration of the content of all parts of general secondary education in connection with its reformation is analyzed.*

Keywords: *integration, fundamentalization of the content of primary, basic, high school; General laws of nature; Life-affirming national image of the world; Life-giving model of the world of society.*